

Αθήνα, 28 Φεβρουαρίου 2021

Αγαπητές παραλήπτριες, αγαπητοί παραλήπτες,

Συνεχίζοντας το σύνθετο πολυθεματικό και διακαλλιτεχνικό εγχείρημα με τίτλο *Αποσπάσματα ενός δείπνου: επιστολές από μακριά*, σας στέλνουμε τη δεύτερη επιστολή. Η ιδέα της δράσης μας έχει στόχο να εξελίξει τον δημιουργικό διάλογο ξεκινώντας από μία ιστορία που λειτουργεί ως ερέθισμα. Η κάθε ιστορία συνοδεύεται από διάφορα και διαφορετικά καλλιτεχνικά έργα, που εμπνέονται και απορρέουν από αυτήν: ένα ποίημα ή ένα αφήγημα, ένα εικαστικό έργο, μία μουσική σύνθεση, μία συνταγή.

Η συνενυρέσεις μας συνεχίζουν να πραγματοποιούνται εξ αποστάσεως πέρα από γεωγραφικά σύνορα, νομούς και χώρες. Στις συναντήσεις μας προσκαλούμε και συνομιλούμε και με άλλους καλλιτέχνες που συμβάλλουν με τα έργα τους. Ο αναγκαστικός εγκλεισμός και οι απαγορεύσεις, παρά τις δυσκολίες που δημιουργούν στην υλοποίηση του εγχειρήματος, μας δίνουν την ευκαιρία να παραμερίσουμε δημιουργικοί και να βρούμε νέους τρόπους και δρόμους επικοινωνίας, τόσο μεταξύ μας όσο και με τους παραλήπτες μας.

Κρατάτε σήμερα στα χέρια σας τη δεύτερη αποστολή, που έχει τίτλο «Μια ιστορία από τη Χιλή: η πατατοφάγος Αυτογα». Έτσι ξεκινάμε τον περίπλου μας ακολουθώντας τα μεγάλα ταξίδια της τροφής και τις μεταναστεύσεις της γεύσης. Ας σκεφτούμε ότι σαλπάρουμε από το λιμάνι της Καλαμάτας, όπως το γνωρίσαμε στην προηγούμενη αποστολή μέσα από την ιστορία της Άννας Bianchi Τσίχλη. Αφορμή για το ταξίδι αυτό είναι μια συνταγή που είναι πολύ διαδεδομένη στη Μεσσηνία, η «Μανιάτικη σαλάτα».

Ένα από τα κύρια συστατικά της σαλάτας αυτής είναι η πατάτα, ο κόνδυλος που έφεραν ως λάφυρο από τη Λατινική Αμερική οι Ισπανοί Κονκισταδόρες, στα μεγάλα ταξίδια της επιστροφής τους στην Ευρώπη, τον δέκατο έκτο αιώνα. Η πατάτα εισχώρησε σταδιακά στη διατροφή των Ευρωπαίων αποτελώντας λύση επιβίωσης σε περιόδους λιμών, αλλά και βασικό είδος διατροφής για τους φτωχούς.

Κι όμως, τον πρώτο καιρό η πατάτα αντιμετώπιστηκε με καχυποψία από τους Ευρωπαίους. Τη θεωρούσαν δημιούργημα μαγισσών και δαιμόνων κι έλεγαν ότι σκορπούσε ασθένειες όπως η πανούκλα και η λέπρα. Οι χθόνιοι και δύσμορφοι κόνδυλοι, που έβγαιναν μέσα από τη γη όπου ήταν θαμμένοι, έφερναν στον νου το σκότος και τον φόβο του θανάτου. Όχι τη δύναμη και τη λάμψη της ζωής.

Η ιστορία που μοιραζόμαστε μαζί σας βρίσκεται κι αυτή θαμμένη σε ένα υπόγειο, στην πόλη της Antofagasta, στη Χιλή. Πρόκειται για μια οικογενειακή ιστορία της Mariana Kúttulas Vrsalonić, που μας μεταφέρει στον τόπο προέλευσης της πατάτας, τη Λατινική Αμερική. Σε μια εποχή μακρινή, αλλά ταυτόχρονα κοντινή, η μικρή Aurora, η «αυγή», κατάφερε να νικήσει μέσα στο σκοτεινό υπόγειο την αρρώστια και τον θάνατο. Με αφορμή την ιστορία αυτή, ο Νίκος Κουφάκης γράφει το διήγημα «Το σπίτι με τις δύο Μαντόνες». Η Γεωργία Κουτσούκου μοιράζεται τη συνταγή για τη Μανιάτικη σαλάτα και γράφει το κείμενο «Δυνάμεις ομοούσιες»: εκεί προσθέτει και μια συνταγή από τη Χιλή. Πρόκειται για το Charquicán, ένα παραδοσιακό πιάτο των Άνδεων, που φτιάχνεται από πατάτες, λαχανικά και κρέας.

Η Mariana Kúttulas Vrsalonić συνθέτει ένα τραγούδι που βασίζεται στον ρυθμό της Χιλιανής tonada, ενός παραδοσιακού μουσικού ύφους με Αραβο-ανδαλουσιανές ρίζες. Το τραγούδι αυτό, «Τονάδα για τη Δόνια Ελβίρα», το αφιερώνει στα θύματα της ευλογιάς που χτύπησε τη Χιλή στα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα και ειδικά στους προπαπούδες της, που έχασαν πέντε παιδιά από εκείνη την επιδημία. Το ερμηνεύει μαζί με τον Herman Mayr.

Οι δυο τους διαβάζουν την ιστορία στα Ελληνικά και τα Ισπανικά. Από την Salta της Αργεντινής, η Vesna Vrsalonić συνομιλεί με την Aiki Kúttulas Vrsalonić και μας μεταφέρει τις αναμνήσεις της από τη θεία της, την Aurora.

Μπορείτε να ακούσετε τα ηχητικά αρχεία ακολουθώντας τον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://soundcloud.com/okypus/sets/aurora>

Η Ανδρομάχη Γιαννοπούλου δημιούργησε τα σχέδια που κοσμούν την αποστολή αυτή και πραγματοποίησε την εικαστική μορφοποίηση σε συνεργασία με τη Μαργαρίτα Σταυράκη. Ο Σταμάτης Πολενάκης μετέφρασε τα κείμενα από τα Ισπανικά. Στη συνολική δημιουργία συμμετείχαν επίσης η Ιλιάννα Παζαρζή, η Αθηνά Στούρνα και η Άννα Τσίχλη.

Πολλές από τις πληροφορίες της έρευνάς μας για την πατάτα τις αντλήσαμε από συνομιλίες που είχαμε με τον Γιώργο Δούβα, πατατοκαλλιεργητή στη Μεσσηνία, τον Ηλία Μπιτσάνη, δημοσιογράφο και την Κ. Νάντια Σερεμετάκη, Καθηγήτρια Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας.

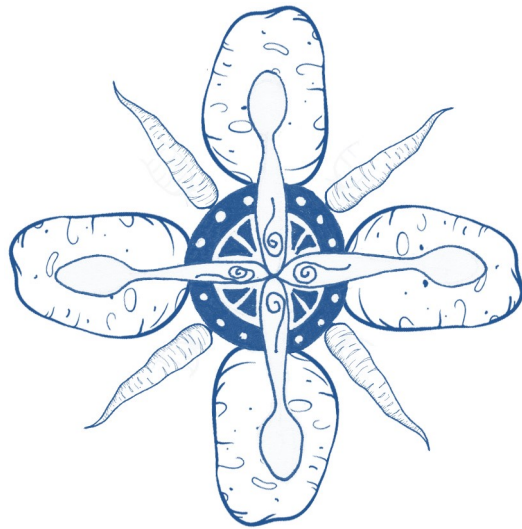
Η δεύτερη επιστολή ξεκινάει το ταξίδι της στις αρχές της άνοιξης του 2021, την εποχή που η φύση βγαίνει από το σκοτάδι του χειμώνα και γεμίζει καρπούς, άνθη και φως. Ας ελπίσουμε ότι σύντομα θα μπορέσουμε να γευτούμε και να θαυμάσουμε από κοντά το μεγαλείο και τη δύναμη της φύσης και της ζωής μας της ίδιας.

Θίασος Ωκύπους

μια ιστορία από τη Χιλή

Η πατατοφάγος

AURORA

Αουρόρα, η Ροδοδάκτυλος Ηώς

Από το 1890 μέχρι το 1895, είκοσι πέντε χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν στη Χιλή από την ευλογιά χωρίς να μετράμε πολλούς άλλους που πέθαναν κρυμμένοι. Οι άρρωστοι υποχρεώθηκαν από τις αρχές να μπουν σε λοιμοκαθαρητήριο αλλά υπήρξαν κι ένα σωρό άλλοι, που οι συγγενείς τους τους έκρυβαν για να τους γλυτώσουν από τον υποχρεωτικό εγκλεισμό. Όταν τους ανακάλυπταν οι αρχές, σφράγιζαν τα σπίτια και έστελναν τους ασθενείς σε απομόνωση. Οι κάτοικοι φοβόντουσαν πολύ τα τρομερά λοιμοκαθαρητήρια για τα οποία κυκλοφορούσαν σκοτεινές ιστορίες.

Η Ελβίρα Γκόμες και ο Ραΐμόντο Γκουτιέρες, οι προπαππούδες μου, γεννημένοι στο Βαλπαραΐσο και στη Λα Σερένα της Χιλής, έφυγαν για τον βορρά κι εγκαταστάθηκαν στην Αντοφαγκάστα. Είχαν έντεκα παιδιά. Τα πέντε πέθαναν απ' την ευλογιά.

Ο Αλμπέρτο ήταν τριών ετών όταν πέθανε, η Ελβίρα οκτώ, ο Χοσέ τριών μηνών, η Ερμίνια ενός έτους και ο Ισμαέλ τριάντα ημερών βρέφος.

Η Αουρόρα γεννήθηκε στις 9 Οκτωβρίου 1890. Ήταν τεσσάρων ετών όταν αρρώστησε.

Η Αουρόρα θυμόταν τα καρτσάκια που περνούσαν μπροστά απ' τα σπίτια και μάζευαν τους νεκρούς για να καούν στα περίχωρα της πόλης και τα βαγονέτα που περνούσαν μεταφέροντας τους αρρώστους στα λοιμοκαθαρητήρια, απ' όπου δεν επέστρεφαν ποτέ.

Αφού η Ελβίρα είχε ήδη χάσει πέντε παιδιά από τη φοβερή αρρώστια, αποφάσισε να κρύψει τη μικρή Αουρόρα στο υπόγειο. Καθώς τα βαγονέτα περνούσαν για να πάρουν τους αρρώστους, η Ελβίρα πήρε τη μεγάλη απόφαση. Έσφιξε την καρδιά της και ανοίγοντας την πόρτα, ορκίστηκε στους υπαλλήλους του λοιμοκαθαρητηρίου που περνούσαν με το καρότσι ότι δεν υπήρχε άρρωστος στο σπίτι. Εκείνοι την πίστεψαν...

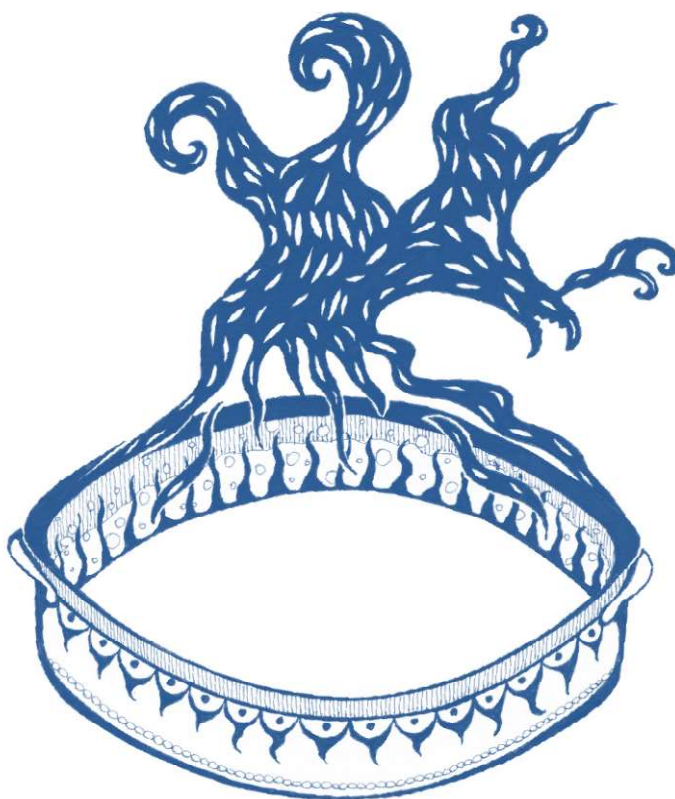
Απομόνωσε τη μικρή από την υπόλοιπη οικογένεια και την κράτησε κρυμμένη. Διάλεξε μια μικρή κατσαρόλα μόνο για την Αουρόρα κι εκεί μαγείρευε πατάτες και ό,τι λαχανικά έβρισκε. Έτσι πέρασε ο χρόνος με το παιδί κρυμμένο στο υπόγειο να τρέφεται από το σιδερένιο σκεύος και τη μητέρα του να το φροντίζει κρυφά απ' όλους.

Τα σημάδια της ευλογιάς στο πρόσωπο της Αουρόρα έμειναν μαζί της για πάντα. Σημάδια γεμάτα ιστορία.

Κάθε πληγή κρύβει μια ιστορία. Απ' αυτό είμαστε φτιαγμένοι όλοι οι άνθρωποι. Από ιστορίες.

Αυτή είναι η ιστορία της προγιαγιάς μου της Ελβίρα. Μιας γυναίκας τσακισμένης από τις συμφορές της ζωής που κατάφερε να δει την Aurora (αυγή) μιας νέας ημέρας.

Η Αουρόρα έζησε ως τα 85 της.

Mariana Kútulas Vrsalović

Μετάφραση από τα Ισπανικά: Σταμάτης Πολενάκης

Το σπίτι με τις δύο Μαντόνες

Ο ήχος ήταν πάντοτε ο ίδιος στα καλντερίμια της Αυτοφαγκάστα για τους επιβάτες πάνω στα καροτσάκια. Ένα συριστικό, συχνά ανατριχιαστικό, τρίζιμο από το γύρισμα των τροχών, με τους αχθοφόρους και τους χαμάληδες να βρίζουν και να αγκομαχούν στις ανηφόρες, να αστειεύονται όλο χυδαία πειράγματα στα εύκολα και στις κατηφόρες, όταν συναντούσαν κανέναν δικό τους. Η διαφορά ήταν αν ως επιβάτης ήσουν ήδη νεκρός, χτυπημένος από την ευλογία, οπότε η Εσπεράνσα καταλάβαινε ότι το καροτσάκι του δήμου είχε ξεκινήσει από το λοιμοκαθατήριο με κατεύθυνση το νεκροταφείο κι από εκεί στα περίχωρα της πόλης. Αλλά υπήρχε περίπτωση να ήσουν και ζωντανός επάνω στο καροτσάκι, χτυπημένος από την αρρώστια, αλλά ζωντανός, αυτή ήταν η διαφορά. Οπότε το καροτσάκι σου, πιθανότατα, πριν πάρει το δρόμο για το νεκροταφείο, έκανε μια ενδιάμεση στάση, μερικών ημερών ή και εβδομάδων, στο λοιμοκαθατήριο. Εκεί συνήθως παίζονταν σκηνές από οικογενειακά δράματα ασύλληπτου πόνου καθώς αποχαιρετούσες τον δικό σου άνθρωπο. Τον παρηγορούσες ξέροντας εκ των προτέρων ότι σύντομα δεν θα τον ξαναδείς, τελεία και παύλα, σκέφτονταν σκοτεινά οι απαισιόδοξοι, αλλά υπήρχαν και οι αισιόδοξοι, όσοι ορκίζονταν ότι θα τον ξαναδούν τον αγαπημένο τους, αλλά στην άλλη ζωή.

Η Εσπεράνσα ανήκε στους απαισιόδοξους, ωστόσο για την ώρα η τύχη της είχε σταματήσει να την δοκιμάζει. Είχε αρκεστεί, η τύχη της, στα πέντε παιδιά που της είχε ήδη πάρει εξαιτίας της αρρώστιας. Της έμεναν ακόμα πέντε, ή μήπως έξι, αμφιταλαντευόταν καμιά φορά, αλλά δεν τολμούσε κανείς να φέρει αντίρρηση στα λεγόμενά της, άλλωστε, σχεδόν κάθε χρόνο έχανε και γεννούσε παιδιά, αν και μέσα της βάραιναν περισσότερο όσα χάνονταν παρά όσα τα έβλεπε κάθε μέρα μπροστά της. Ήταν εκεί, εξάλλου, υγιή, ταϊσμένα σχεδόν καθημερινά, με τα πεντακάθαρα κουρέλια τους, με μύξες, στριγκλιές, ουρλιαχτά, τρανταχτά γέλια και παιχνίδια, αταξίες, ζαβολιές· και το απολάμβανε, ας την έτρεμαν τα παιδιά μόλις ύψωνε λιγάκι τη φωνή ή όταν κοίταζε το σύζυγό της και το διαπεραστικό της βλέμμα έκανε τον Ραϊμόντο να ζαρώνει στη γωνιά του και κρυμμένος να αναπολεί πίσω από τους καπνούς της πίπας του. Κάποτε κάπνιζε την πίπα του και χάζευε τη θάλασσα περιμένοντας μαζί με τους υπόλοιπους να ακούσουν το βαγονέτο να κατηφορίζει στις ράγες του λιμανιού για να φορτώσουν το μετάλλευμα στα πλοία. Κάποτε, όχι πια. Ναι, η Εσπεράνσα διατυμπάνιζε στους γείτονες ότι ανήκε στους απαισιόδοξους, γιατί έβλεπε τα πράγματα όπως ακριβώς ήταν, ρε-α-λι-στι-κά.

Το διατυμπάνιζε και στους χαμάληδες που τολμούσαν να σταματήσουν το άδειο καροτσάκι έξω από την πόρτα τους, αναζητώντας τα νέα κρούσματα της αρρώστιας στη γειτονιά. Όμως η Εσπεράνσα ήξερε να μεταχειρίζεται μια γλώσσα όμοια με τη δική τους. Τους κοιτούσε κατάματα, εκείνοι, από ένστικτο, ίσως και από σεβασμό για τα χαμένα της παιδιά, έβγαζαν το κασκέτο, χαμήλωναν το κεφάλι με τα λιγδιασμένα μαλλιά και λούζονταν σχεδόν μαζοχιστικά με τις λέξεις που τους έφτυνε καταπρόσωπο η Εσπεράνσα. *Βρωμιάρηδες, να πάτε αλλού να διαλαλήσετε την ελεεινή σαςπραμάτεια, χαθείτε από μπροστά μου κοράκια κακομούτσουνα και στραβοχυμένα, τι στο διάβολο ήρθατε πάλι από το σπίτι μου, μάθατε ότι έχουμε ανοίξει πάρε δώσε με τον χάροντα κι ήρθατε να εισπράξετε; Τι με κοιτάτε σαν ηλίθιοι, εμπρός, ξεκουμπιστείτε, δεν έχω τίποτα για σας σήμερα! Ραϊμούντοοο! Σταθείτε, πού πάτε; να,* έλεγε και τους έδινε στο χέρι ό,τι βρισκόταν, ένα ξερό κομμάτι ψωμιού, ένα κρεμμύδι, κι εκείνοι, με χαμηλωμένο το κεφάλι ψέλλιζαν ένα ευχαριστώ και φορούσαν το κουρελιάρικο κασκέτο μόνο αφού είχαν στρίψει στη γωνία.

Αν ο Ραϊμούντο τολμούσε να την κοιτάξει όταν χώριζε προσεκτικά σε μερίδες το φαγητό της ημέρας, συνήθως σούπες με πατάτα ή ό,τι άλλο μπορούσε να βρεθεί, η Εσπεράνσα τον περιεργαζόταν με βλέμμα σαρκαστικό, αφαιρώντας λίγους ακόμα πόντους από το έτσι κι αλλιώς κοντό παράστημά του. Το βλέμμα της, χωρίς λόγια, του υπενθύμιζε ποιος, με χίλια δυο τεχνάσματα, κρατούσε σχεδόν χορτάτο και ζωντανό ολόκληρο το σπίτι, όταν μάλιστα ο Ραϊμούντο είχε αρνηθεί την μοναδική ευκαιρία που του παρουσιάστηκε, χάρη σε εκείνη, να δουλέψει χαμάλης στα καροτσάκια του δήμου. *Όχι Εσπεράνσα μου, όχι καλή μου, μη με βάζεις να το κάνω αυτό, λυπήσου με, είχε ψελλίσει βουρκωμένος, με φωνή σβησμένη. Τόσο σβησμένη που τον υποχρέωσε να το επαναλάβει πλησιάζοντας το αυτί της μέχρι τα τρεμάμενα χείλη του, και τότε, μόλις κατάλαβε τι είχε ξεστομίσει, η Εσπεράνσα ακούστηκε σπαρακτική, αφήνοντας έναν βροντερό λυγμό, και τι νομίζεις, γελοίο, μόνο εσύ έχεις αισθήματα σε αυτό το σπίτι; Εγώ, δεν τα σκέφτομαι, les, κάθε μέρα, ένα προς ένα, άψυχα και ανέκφραστα να περνούν μπροστά μου επάνω στο καροτσάκι, τα παιδιά μου, Η φωνή της, τρομερή και σπασμένη απλώθηκε στο σπίτι. Κι έμεινε όρθια στη μέση του δωματίου να κλαίει χωρίς ήχο, πού και πού ξέφευγε κάποιο αναφιλητό, αλλά κανείς δεν τολμούσε να την πλησιάσει. Φοβόντουσαν ακόμα και να αναπνεύσουν, κρυμμένοι την άκουγαν με δέος και διαισθάνονταν ότι έπρεπε να αφήσουν τον θεικό θυμό της να ξεσπάσει.*

Μοίραζε λοιπόν το φαγητό στα πέντε, στα έξι, στα επτά, στα όσα ήθελε, πριν μουρμουρίσει την ακατάληπτη προσευχή της κάτω από την Μαντόνα του σπιτιού, στο βάθος του μεγάλου κοινού δωματίου. Από ένστικτο όλοι σιωπούσαν και πάλι, καθώς πλησίαζε το ξύλινο αγαλματίδιο με την αχνιστή κατσαρόλα στο χέρι, επίσημα, με βήμα αργό. Συνομιλούσε μαζί της χαμηλόφωνα. Μεσολαβούσαν και διαστήματα μεγάλων παύσεων, η γυναίκα άκουγε προσεκτικά, με το βλέμμα καρφωμένο ικετευτικά στο ξύλινο ειδώλιο, όμως υπήρχαν και στιγμές που όλη η οικογένεια μαρμάρωνε γύρω από το τραπέζι γιατί η συζήτηση κατέληγε σε νότες χαμηλές, βγαλμένες απευθείας από το ανήσυχο, παλλόμενο στήθος της Εσπεράνσα. Ήταν και φορές που η συζήτηση με τη Μαντόνα άναβε, οι λέξεις, ψιθυριστές και ακατανόητες πάντοτε, έβγαιναν σαν απόκοσμο σφύριγμα ανάμεσα από τα δόντια της, ενώ η χύτρα συνέχιζε να αχνίζει παρατημένη δίπλα της. Όπως και να είχε, κανείς δεν της ζητούσε τον λόγο μέσα στο σπίτι, αν και όλοι υποψιάζονταν πως το φαγητό μοιραζόταν και σε στόματα που είχαν πάψει να υπάρχουν.

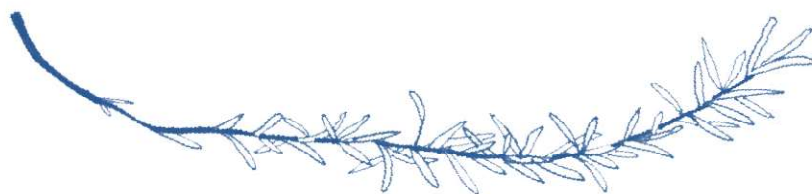

Αλλά κι αν ακόμα τα στόματα των νεκρών της παιδιών έπρεπε να ταϊστούν, έστω και μόνο μέσα στο παραγμένο μυαλό της Εσπεράνσα, τίποτα και κανένας δεν μπορούσε να την αμφισβητήσει, κι όλοι στο σπίτι προτιμούσαν να κρατούν τις απορίες για τον εαυτό τους. Έτσι κι αλλιώς, τα έντονα μαύρα μάτια της είχαν πια βυθιστεί στις κόγχες του προσώπου της. Μέσα τους άναβε μια μαύρη φωτιά που έκανε τη σούπα να αχνίζει περισσότερο από το κανονικό, στα πιάτα της οικογένειας γύρω από το τραπέζι και στο κατσαρολάκι της Εσπεράνσα. Το ψηλό, σκελετωμένο από την αφαγία, σώμα της ήταν καλυμμένο από αλλεπάλληλες στρώσεις υφασμάτων, με φαρδιά μανίκια, πολύχρωμα μπαλώματα από βελούδο, φραμπαλάδες στον ποδόγυρο και στους ώμους, απίθανα κακόγουστες δαντέλες. Ένα ευφάνταστο ψηφιδωτό χρωμάτιζε το ασπρόμαυρο δωμάτιο κάθε φορά που τα μακριά της χέρια έκαναν τις μεγάλες, θεατρικές χειρονομίες τους, όσο μιλούσε ή όταν το βλέμμα της ακολουθούσε τον καπνό καθώς ανέβαινε όλο και ψηλότερα κοντά στο νεκροταφείο από τις φωτιές που έκαιγαν τα πτώματα των αρρώστων. Από μακριά τα ρούχα της έδιναν την εντύπωση βραδινής τουαλέτας και από κοντά μια όψη απόκοσμου πουλιού από τα ραμφίσματα των άλλων πουλιών στο φτέρωμά της. Ήταν ρεαλισμός αλλά με έναν τρόπο μαγικό, ο ρεαλισμός της Εσπεράνσα. Και, *Μαμά, που το πας πάλι το κατσαρολάκι, έτσι γεμάτο;* ρωτούσε με την αφέλεια των τριών του χρόνων ο Χάιμε, μόλις άδειαζε το πιάτο του, αν και ήδη νεκρός από την αρρώστια. Και η Εσπεράνσα τα έχανε για λίγο, τα έχανε· έκλεινε τα μάτια και στο τραπέζι υπήρχαν και πάλι η Μαριάννα, που είχε πεθάνει στα οκτώ, ο Χοσέ, τριών μηνών, η Ερμίνια, ενός έτους, και ο Ισμαέλ, ένα νεκρό, μόλις τριάντα ημερών, βρέφος. Όταν τα άνοιγε ξανά, όλοι, ζωντανοί και πεθαμένοι, έσκυβαν αμέσως στο πιάτο τους.

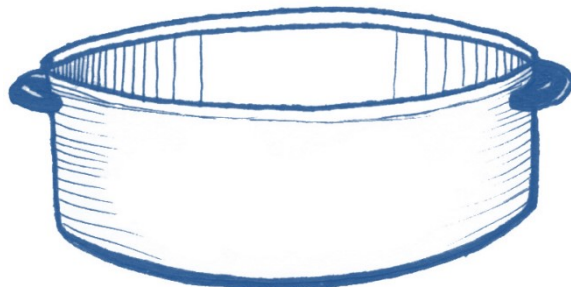
Μέσα στο σπίτι μας υπάρχουν δύο Μαντόνες, η μια στέκεται ξύλινη στη γωνιά της κι η άλλη κρατάει το σπίτι μας ζωντανό. Αν τολμούσα ποτέ να της πω κάτι τέτοιο, θα μου έβαζε αμέσως τις φωνές, *Ραϊμούντοσο!* Κάθε φορά που περνά από την πόρτα μας ο καλόγερος με τα κουρελιασμένα ράσα, εκείνη κλαίει και μου δείχνει το αίμα που τρέχει γύρω από τη μέση των μαθητών του. Φορούν αγκαθωτά σύρματα για μήνες ολόκληρους και τα μάτια τους έχουν ένα παράξενο φως, σαν από λύπη και αγαλλίαση· θυμούνται τα μαρτύρια του Ιησού, έτσι λένε για εκείνους. Η Εσπεράνσα, βουρκωμένη, όταν τους βλέπει να περνούν, κάνει το σημείο του σταυρού. Έπειτα, παίρνει και πάλι το γυνάλινο ύφος της λέαινας που επιστρέφει στη φωλιά της για να βεβαιωθεί ότι τίποτα δεν έχει παραβιάσει το μυστικό της. Στο μικρό υπόγειο του σπιτιού, σε μέγεθος ευρύχωρου οικογενειακού τάφου, έχει σφραγίσει την μικρή μας Αουρόρα για να μην μας την πάρουν. Δεν ξέρω γιατί το κάνει, αλλά ακόμα κι αν ήξερα, δεν είμαι σίγουρος πως θα της το έλεγα.

Κατά βάθος φοβάμαι μην την πληγώσω, κι ας δείχνω ο πιο φοβισμένος μέσα στο σπίτι. Πριν κάνω κάτι, το σκέφτομαι, το σκέφτομαι πολύ, και συχνά δεν το αποφασίζω, ενώ η Εσπεράνσα πρώτα το κάνει και μετά το σκέφτεται. Είμαι δειλός, δειλός και ανήμπορος. Αρνήθηκα τη δουλειά που μου βρήκε, φιλώντας κατουρημένες ποδιές· χωρίς εκείνη θα είχαμε όλοι πεινάσει ή, ακόμα χειρότερα, θα είχαμε πεθάνει, αν και ο θάνατος, στο δικό μας σπίτι, έχει χάσει την παλιά, σκοτεινή του λάμψη. Τουλάχιστον εγώ μπορώ ακόμη και ξεχωρίζω τους ζωντανούς από τους πεθαμένους. Καμιά φορά την ακούω να μαλώνει τον Χάιμε, πεθαμένος τώρα πια, ή να νανουρίζει με τρυφερά λόγια την Κάρμεν, φωνάζοντάς την Ερμίνια. Το υπόγειο είναι το άβατο του σπιτιού, η Εσπεράνσα δεν επιτρέπει ακόμη σε κανέναν να μιλά γι' αυτό, πόσο μάλλον να πλησιάσει την καταπακτή, στο βάθος του δωματίου, δίπλα στην ξύλινη Μαντόνα. Όταν αποφάσισε να πάρει πάνω της την τύχη της άρρωστης Αουρόρα (και όλης της οικογένειας, αφού, αν μας ανακάλυπταν, το σπίτι θα σφραγιζόταν κι εμείς θα κλεινόμασταν στην απομόνωση και στο λοιμοκαθαρητήριο), έβαλε τα στρωσίδια της στην καταπακτή. Ο ιδανικός φρουρός, αφού ακόμα και στην απίθανη περίπτωση που κάποιος πλησίαζε, η Εσπεράνσα είχε την τρομακτική ιδιότητα να κοιμάται με τα μεγάλα κατάμαυρα μάτια της ανοιχτά. Τα μεσημέρια στερεώνει ένα κερί στο κατσαρολάκι με τη σούπα και κατεβαίνει αργά-αργά στα έγκατα της γης για να ταΐσει την κόρη της, αυτό πιστεύει. Όταν επιστρέφει, με πρόσωπο χαρούμενο και φωτεινό υψώνει στο φως του κεριού μια παπάγια ή ένα τσαμπί σταφύλι – άγνωστο πού τα βρίσκει.

Από τότε που πέθανε ο Ισμαέλ, το βρέφος, όλα άλλαξαν. Δεν κατεβαίνω πια στη θάλασσα όσο κι αν κάποτε δεν μπορούσα να ζήσω μακριά της. Δεν ξέρω, ξυπνάς ένα πρωί, πας να φορέσεις τα παπούτσια σου, αλλά σου τα έχουν κλέψει και τώρα ντρέπεσαι να κυκλοφορήσεις ξυπόλητος. Μου αρέσει μόνο να κάθομαι με τις ώρες κοντά το παράθυρο και να θυμάμαι το βαθύ μπλε χρώμα της. Πίσω μου τα παιδιά κάνουν τα δικά τους όσο η Εσπεράνσα λείπει, λείπει όλο το πρωί και δεν επιστρέφει ποτέ χωρίς να βγάλει κάτι από το μικρό της μπόγο για να μας ετοιμάσει το μεσημεριανό. Όσο λείπει κοιτάζω προς τη μεριά της θάλασσας, που δεν φαίνεται· χωρίς νοσταλγία, είμαι σαν ψάρι στην παγερή ησυχία του βυθού. Όταν ακούγεται το καροτσάκι του δήμου, ο ανατριχιαστικός θόρυβος των τροχών, από ένστικτο συνεχίζουμε να κρυβόμαστε όλοι, εκτός από εκείνη· κολλάω το πρόσωπο πίσω από το παράθυρο και στήνω αυτί: Οι χαμάληδες κόβουν, πηγαίνουν αργά, τα γέλια και τα πειράγματα σταματούν· βλέπω μόνο το πόδι της· ψηλή και καλοντυμένη, τι ωραία που ντύνεται, η καλή μου η Εσπεράνσα, φράζει την ορθάνοιχτη πόρτα του σπιτιού μας και ανεβοκατεβάζει νευρικά το πέλμα του ποδιού της στο καλντερίμι καθώς πλησιάζουν. Λίγο ψηλότερα ο καπνός από τις φωτιές φαίνεται να μεγαλώνει ολοένα και να σκοτεινιάζει τον ουρανό.

Νίκος Κουφάκης

Δυνάμεις ομοούσιες

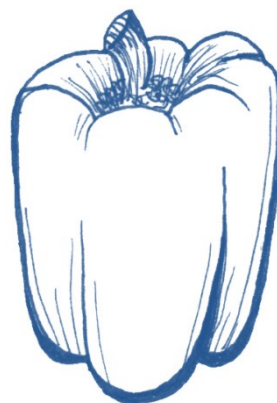
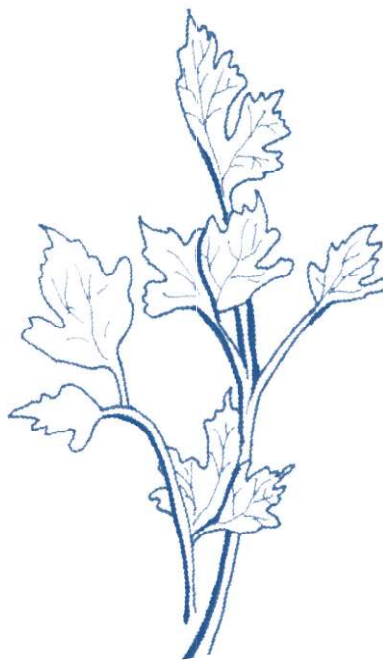
Η πίστη, η γεύση, η θύμηση, η ελπίδα είναι συνοδοιπόροι σου από τη γέννηση ως το τέλος. Δυνάμεις ομοούσιες, θωρακισμένες με πείσμα για νίκη απέναντι στο ακατόρθωτο. Δεμένες μοναδικά και μαγικά σαν νύμφες της Άνοιξης σε βάζουν σε δρόμο κάθαρσης μέσα από την αγάπη για ζωή. Γιατί αυτή η αγάπη μεταδίδεται από τη μητέρα στο σπλάχνο της και ας αφήνει καμιά φορά σημάδια που σε κάνουν να νοιώθεις ξεχωριστός. Αν η ψυχή λάμπει τα ψεγάδια ωχριούν. Με αυτές τις «αμαζόνες» στο πλάι της η Ελβίρα έσωσε την Αουρόρα από την ευλογία. Έχασε πέντε παιδιά και δεν άντεχε για άλλο. Έφτιαχνε το Τσαρκικάν να ταΐσει το σπλάχνο της, ενώ το καντήλι της ζωής τρεμόσβηνε, την έτρεφε και παράλληλα έτρεφε την δικιά της ελπίδα. Της έδινε γεύση για να αντέξει μέχρι την επόμενη μπουκιά, της θύμιζε πως ήταν δίπλα της αυτή που την έφερε στον κόσμο και την έσωσε από βέβαιο θάνατο. Το μόνο που «σημάδεψε» την Αουρόρα ήταν η αυγή της νέας ημέρας.

CHARQUICÁN (ΤΣΑΡΚΙΚΑΝ)

Μια συνταγή πεντανόστιμη, θρεπτική και γρήγορη στην ετοιμασία της.

ΥΛΙΚΑ

- 1 κρεμμύδι, ψιλοκομμένο
- 2 ψιλοκομμένες σκελίδες σκόρδου,
- 500 γραμμάρια κιμά
- 2 φλιτζάνια (250 γραμμάρια) κολοκύθα, καθαρισμένη και κομμένη σε κύβους
- 5-6 μεσαίες πατάτες, ξεφλουδισμένες, κομμένες σε κύβους
- 2 φλιτζάνια ζωμό λαχανικών ή νερό
- 1 πρέζα κύμινο
- 1 κουταλάκι του γλυκού γλυκιά πάπρικα, προαιρετικά
- 1/2 κουταλάκι του γλυκού ρίγανη, προαιρετικά
- 1 φλιτζάνι καλαμπόκι
- 1 φλιτζάνι μπιζέλια ή φασολάκια (μπορούν να είναι και κατεψυγμένα)
- Αλάτι, πιπέρι, ελαιόλαδο
- Προαιρετικά 4-6 αυγά, τηγανιτά ή βραστά (ένα αυγό ανά μερίδα)

ΕΚΤΕΛΕΣΗ

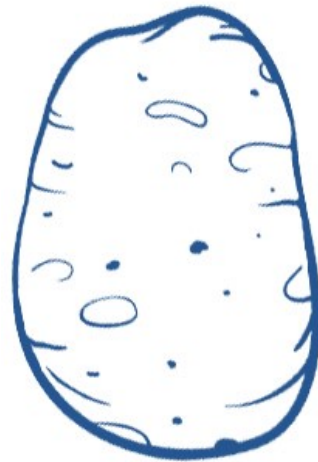
Σε μια μεσαία κατσαρόλα και σε μέτρια φωτιά βάζουμε 1 κουταλιά της σούπας λάδι. Ζεσταίνουμε, προσθέτουμε το κρεμμύδι μέχρι να τσιγαριστεί, έπειτα το σκόρδο. Προσθέτουμε τον κιμά και τον ανακατεύουμε μέχρι να ροδίσει για περίπου 6 λεπτά. Έπειτα ρίχνουμε την κολοκύθα, τις πατάτες, το αλάτι, το πιπέρι, τη ρίγανη, το κύμινο και την πάπρικα, ανακατεύουμε καλά και προσθέτουμε 2 φλιτζάνια ζωμό λαχανικών ή νερό. Καλύπτουμε και μαγειρεύουμε για 15 λεπτά σε μέτρια φωτιά, για να πάρει βράση. Στη συνέχεια, πιέζουμε την πατάτα και την κολοκύθα με ένα πιρούνι για να γίνουν πουρές. Προσθέτουμε το καλαμπόκι, τα μπιζέλια ή τα φιλοκομμένα φασολάκια. Τα αφήνουμε να βράσουν όλα μαζί για 3-4 λεπτά. Εάν θέλουμε, τηγανίζουμε ή βράζουμε αυγά και σερβίρουμε κάθε πιάτο με ένα τηγανιτό ή ένα βραστό, σφιχτό αυγό στην κορυφή.

ΜΑΝΙΑΤΙΚΗ ΣΑΛΑΤΑ

Επιστρέφοντας απ' το ταξίδι των γεύσεων και των αναμνήσεων στη μακρινή Χιλή, σας δίνουμε τη συνταγή που στάθηκε αφορμή γι' αυτή την περιήγηση.

ΥΛΙΚΑ

- 3-4 πατάτες μέτριες
- 3 πορτοκάλια καθαρισμένα και κομμένα σε κύβους
- 2 κρεμμύδια κομμένα σε ροδέλες
- 7-8 μαύρες ελιές
- 10 ελιές πράσινες θρούμπες
- 1/2 κούπα εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο
- 1,5 κουταλιά της σούπας ξύδι από κρασί
- Μια γεμάτη κουταλιά ρίγανη
- Αλάτι και πιπέρι

ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Κόβουμε σε κύβους τις πατάτες (βρασμένες) και τα πορτοκάλια. Σε μεγάλο μπολ προσθέτουμε το κρεμμύδι κομμένο σε ροδέλες και τις ελιές. Αναμιγνύουμε το ελαιόλαδο με το ξύδι, το αλάτι. Προσθέτουμε στο μπολ και ανακατεύουμε ελαφρά. Προσθέτουμε τη ρίγανη. Ανακατεύουμε ελαφρά. Πασπαλίζουμε με το φρεσκοτριμμένο πιπέρι και προσθέτουμε λίγη κάπαρη.

Γεωργία Κουτσούκου